

És közben este lett.

Egy felvonás.

Irtó: DOBOS LÁSZLÓ.

Személyek:

FLÓRA DEZSŐ, Elza férje
ELZA, a húga KÓNYA DÉNES.

Történik egy vidéki városban, Elza lakásán, este.

(A sötétség már összesűrűsödik a szalonban, de a két nővér munkába merülve tovább kézimunkázik. Fehér hajuk ezüstösen meg-megcsillan a homályban, a szobában hallgat a csend, csak a vászon sercegése hallatszik, amikor a kézimunkázó nők át-átbökődik a tüvel. A kettő közül Flóra az idősebbik, hajdani igen szép, most pedig hervadt és sovány öreg-leány. Huga telt idomu, nálánál alig fiatalabb, ötven év körüli asszony. A szobában a csönd pattanásig feszíti a türelmetlen idegeket, szinte szétrobantja ez a nagy hallgatás a szoba falát: itt valami történt, vagy valami készül.)

ELZA (ölebe ejti a munkát): Sötétedik. Már alig látok.

FLÓRA: Ülünk át az ablakoz.

ELZA: Ülünk át. Legalább elcsenünk még valamit a világosságból. (Mindketten átülnek az ablakhoz, tovább dolgoznak szó nélkül.)

ELZA (végre megtöri a hallgatást): Most jut eszembe. Olvastál ma újságot, Flóra?

FLÓRA: Olvastam. Bizonyosan Kónya Dénesre gondolsz.

ELZA: Órá. Hát mégis ő lett a főispán.

FLÓRA (Lehajtott fejét föl sem emeli): Ő.

ELZA: Dezsőék most mentek eléje a vasúthoz.

FLÓRA (felsóhajt): Bár meg se érkezne!

ELZA: Mért, Flóra?

FLÓRA: Nem szeretnék vele találkozni.

ELZA: Pedig hozzánk száll vendégül.

FLÓRA (felriádvá): Ho . . . hogy?

ELZA: Hozzáik száll. A Kónya Dénes. No, de mért meresztesz rám akkora szemeket? Elvégre a városban Dezső a legjobb barátja.

FLÓRA: Mindégy. Mégis bánt, hogy látni fogom. Harminc év után! Megzavarja az emlékeimet. Jobb egy halott ideál, mint egy feltámadó. Elötten ő ma is fiatal, erős, imponáló, szeretetreméltó. S most be fog ide lépni hatvanesztendősen, ősz hajjal, talán sántán,

vagy lehet, hogy ma is délcegen, dehát mégis csak hatvanesztendősen. Öregen. S ez bánt.

ELZA: Persze. Megzavarja az emlékeidet.

FLÓRA: Meg.

ELZA: Hát — *voltak* ilyenek?

FLÓRA (ellenséges indulattal): Voltak? Voltak! Miért? Mert nem mentem férjhez, azért lehettek. Mit tudod? Mert nem kiabáltam ki? Persze, hogy nem . . .

ELZA: És éppen Kónya Dénessel?

FLÓRA: Éppen övele.

ELZA: Dehát mikor és hol, ha szabad tudnom?

FLÓRA: Kiváncsi vagy.

ELZA (ideges): Bocsáss meg, Flóra, de ezzel a szenzációs fölfedezéssel valóban fellobbantottad bennem a kíváncsiságot.

FLÓRA: Emlékezel, Elza, Sepsei Ella lakodalmára?

ELZA: Emlékszem. Csak nem ott . . . ?

FLÓRA: De ott. A vőfélyem volt . . .

ELZA: De Flóra!

FLÓRA: Mi az?

ELZA: Figyelmeztetni szeretnék arra, hogy az emlékezeted megcsal. Sepsei Ella lakodalmán az *én* vőfélyem volt Kónya . . .

FLÓRA: De Elza!

ELZA: Nos, mi az?

FLÓRA: Mi leányok — lehet, hogy rosszul tudunk emlékezni, de legalább szándékosan nem — hazudunk, mint ti: asszonyok!

ELZA: Flóra!

FLÓRA: Nézd, Elza, te asszony lettél. Hiszen így minden vágyad teljesült, mert életedben benne volt a *férfi*, akit mi leányok csak úgy ismerünk, mint valami aquariumi állatot: üvegfalon keresztül; a jószokások, az illemszabályok, az *erkölcs* üvegfalain keresztül. Mit tudod te, hogy mi volt a te életed az enyém mellett? Száz dimenziójú az asszonyi élet! Élményeid, betelt boldog óráid voltak. S nekem? Emlékeim. S most te, a diadalmas asszony, tőlem az emlékein rágódó leánytól még ezeket is el akarnád venni, Elza, ez nem szép. Nem úriasszonyos. Mondhatom.

ELZA: De az igazság . . .

FLÓRA: Füttyülök az igazságra. Azaz . . . hogy az igazságot mindenki önmagában hordja. A te igazságod benned van, az én igazságom — bennem.

ELZA: De hátha Kónya is hord magában egy igazságot?

FLÓRA (félösen): Mit akarsz ezzel mondani?

ELZA: Megtörténhetik, hogy az ő igazsága a tiedtől távolabb lesz majd, mint az enyémtől.

FLÓRA: Az nem lehet. (Határozatlanul): Én — a csókja ízében érzem ma is mindkettőnk igazságát: a hajdani boldog percet.

ELZA (hüledezve): A csókja ízében?

FLÓRA: Abban.

ELZA: Hát . . . téged megcsókolt Kónya Dénes?

FLÓRA: Meg. Azon a lakodalmon . . . a Sepseiéknél, tudod, abban a vörös szalonban, kétszer is . . . megcsókolta a vállamat . . . meg a . . .

ELZA: Meg a . . . ?

FLÓRA: Meg a számat is.

ELZA: Pfuj, Flóra . . .

FLÓRA: Pfuj! Pfuj! Irigyled, sajnálsz talán tőlem azokat a csókokat?

ELZA (gúnynal): Nem. Nem irigylem. Dehogyan sajnálsz. Hiszen — nem is kaptad őket.

FLÓRA: Elza, már megint . . . !

ELZA: Hát emlékeztetlek mindenre, Flóra. Ella lakodalmán öten voltunk nyoszolyók. Te, én, boldogult Olga hugunk, meg a két Madaras-lány. Igaz?

FLÓRA: Ez igaz,

ELZA: Nohát. Ott álltunk és vártunk a verandán, milyen izgatottan! Mert a vőfélyek maguk választották a párjukat. Emlékszel, mind-egyikünk csak Sózó Gyuritól félt, mert hogy olyan erőszakos természetű volt, szegény az is horán elhalt.

FLÓRA: Sohse szépítsd. Cudar ördög volt.

ELZA: No, no. Sok angyal bukott le ahhoz az ördöghöz.

FLÓRA: Mert erőszakos volt. Csak azért.

ELZA: Hagyd el. Az erőszakos férfiak minden nőt ellenkezés nélkül kapnak meg.

FLÓRA: Ez paradoxonnak sem jó, de igazságnak még kevésbé.

ELZA: Te így gondolsz? Pedig úgy van, ahogy mondom. A nők az erőszakos férfiakkal szemben azért nem védekeznek, mert hát — lehet azokkal szemben védekezni? A nő csak a gyáva férfi ellen védekezik. De az is csak edzés. Addig edzi, addig edzi, míg végre a gyávából erőszakos lesz. Így már imponál. Ilyenkor aztán a nő — önként odaadja magát neki.

FLÓRA: De kérlek, Elza . . .

ELZA: Jó, jó, hát folytatom. Tehát ott álltunk és vártunk és mind az öten titokban csak azon tételődöttünk, hogy vajjon kit választ majd Kónya Dénes? S egyszerre odaléptek hozzánk a fiúk. Öten. S előttem meghajolt . . .

FLÓRA: A Madaras Pali. Az a kis szeplős . . .

ELZA (elvörösödik): Meghajolt előttem igenis Kónya Dénes.

FLÓRA: De Elza!

ELZA (nekimelegedve): Igenis Flóra! Mert ha ti lányok, tudtok harcolni az emlékeitekért, mi asszonyok is tudunk. Hisz egész éjjel velem táncolt és éjfél után már . . . ott, a vörös szalonban . . . megkérte a kezemet . . . illetőleg, hogy már éppen, hogy . . . majdnem megkérte . . .

FLÓRA (indulatosan): És ha mind ezt én mondanám? Mert mindez velem történt . . . már éjfél után, ott . . . a vörös szalonban . . . amikor oly erősen megcsókolt, hogy ma is végigfut a gerincemen annak a csóknak borzalmas gyönyörűsége, akkor . . . megkérte, igenis megkérte a kezemet . . .

ELZA: Flóra! Flóra! Már megint nem mondasz igazat. Mert — most már én sem röstellem — engem is megcsókolt . . .

FLÓRA: Szégyeld magad.

ELZA: . . . engem is megcsókolt ott, a vörös szalonban, . . . s emlékszem, hogy kipirúlt az arca az izgalomtól, amikor azt mondta, hogy ha nem leszek az övé, hát föbe lövi magát.

FLÓRA: Lári-fári! Nem lőtte magát föbe, te Vass Dezsőné lettél, ő pedig komoly, szavát-tartó ember volt, így hát te nem mondasz igazat.

ELZA: Igaz, hogy Vass Dezsőné lettem és igaz, hogy ő sem lőtte magát föbe, de csak azért . . . mert . . . (nagyon küzködik a kimondandó szóval) . . . csak azért . . . mert előbb az — övé voltam! . . .

FLÓRA (felsikít): Elza!

(Mindketten sírnak, Flóra szinte didereg a fölfedett borzalomtól.)

FLÓRA: De . . . hát a lelkiismeret, Elza . . . Nem tartod szörnyűnek, hogy egy emberből, egy *asszonyból* teljesen kivész a lelkiismeret?

ELZA: Hidd el, még szörnyűbb, ha hatalomra jut. S bennem ez történt. Hiszen ezt a vallomást is az az örökösen emésztő szenvedés pattantotta ki belőlem. Iszonyú ezzel az emlékekkel élni . . .

FLÓRA: De miért is hallgattál rá?

ELZA: Drága Flórám, akit szeretünk, arra lehetetlen nem hallgatnunk. Amit kíván, meg *kell* tenni, amit parancsol, teljesíteni *kell*, s amit vétkeztem vele, azt bizonyosan vétkeztem *kellett*: szerettem.

FLÓRA (gyötrődve): De akkor mért mondtad el? Legalább valamit meghagyhattál volna bennem. Így azonban elvettél tőlem — *mindent!* (hirtelen kitörő sírással): Te Flóra, ha ez igaz . . . ha ez igaz amit te most mondtál . . .

ELZA (félön suttog): . . . akkor?

FLÓRA: . . . akkor én most rettenetesen gyűlöllek téged és . . . és bocsáss meg, de nem tudok rád nézni, a bűnözés kigyóvonalait látnám az arcodon, a szemed tükrének felzavart mocsárszínét nem volnék képes megbocsájtani . . .

ELZA (kétségbeesve): De Flóra! . . . hiszen te még most is szereted Dénest, hogy így tudsz engem gyűlölni?!

FLÓRA: És ha valóban szeretem? Szégyeljem? Büszke vagyok erre a szerelemre! Nekem egy boldogságot adott a Jóisten, hogy őt szerettem. Ezt a boldog elvégeztetést halálomig őrzöm magamban. Ti! Ti — asszonyok — cédán úgy fecsérlitek tisztességtek forgácsait, hogy nem nem is sírtok utána, ha kifogytok belőle. Bennünk az emlékezés sokszor csodálatos hangokat üt le: meg-nem-történt kalandokat, elmaradt csókokat, visszafojtott vágyakat sirat bennünk ez az emlékezés, és ilyen fölfedezések — mint a tiéd — éppen ezeket az áldott hazugságokat tépik széjjel. Minket — leányokat, asszonyokat — a hazugságok tartanak fenn. De ti másoknak hazudtok, mi pedig önmagunknak; ti *élték* ezekből a hazugságokból, mi pedig elpusztulunk tőlük.

ELZA: Csak boldog lehetsz, hogy ilyen kínzó hazugságot öltem meg benned.

FLÓRA (gyanakvó sejtéssel): Igen, de hátha csak *hazugsággal* ölted meg?

(Künn hangos csöngetés, zaj.)

ELZA (riadtan): Hallgass! Jönnek . . . Dezsőék . . .

FLÓRA (csaknem sírva): Istenem!

(Hirtelen összeszedik magukat s erőszakolt nyugalommal, mosolygósan fogadják a belépő két öregurat: Dezsőt, Elza férjét és Dénest. Kónya Dénes magas, hatalmas termetű, ősz férfi, ballábára biceg, patogva és hangosan beszél, mint általában azok az öregurak, akik sokat járnak társaságba, de örökké fiatalosnak szeretnének látszani.)

DEZSŐ: Elza, Flóra, találják el kit hoztam el maguknak? Új főispánunk és régi barátunk.

ELZA (mosolyogva): No, nem is olyan nehéz a találós kérdés, Kónya Dénes. Igaz?

KÓNYA: Ohó! Rámismert nagyságos asszonyom, mivel Dezső megmondta, hogy az új főispánt hozza . . .

ELZA: Nem, Dénes. Magára ismertünk, mert Dezső *régi barátot* említett.

KÓNYA (meghajol): Kedves. Nagyon kedves. És Flóra, maga szintén Kónya Dénesre ismert abban az ősz sántító vénemberben, aki az előbb ide belépett?

FLÓRA: Nem. Nem ismertem rá. De tudom, hogy az illető az egykori Kónya Dénes — névrokona.

KÓNYA (felnevetve): Csinos kis vágás. Flórához méltó!

(Elkomorodik): Valóban, magam is azt hiszem, hogy *az* a Kónya Dénes már meghalt bennem: az erős, az imponáló, az ellenállhatatlan, a mozgékony elméjű Kónya Dénes. Meghalt, de itthagytta a nevét egy öreg ember formáján, akit hiába neveznek a régi nevén, ő érzi, óh, ezerszer fájón érzi, hogy már nem ő az a *másik*, aki végigfarsangozta a fiatalságát, amikor még egészségesen feszült benne az ifjú erő: az élet!

FLÓRA: Látja, anélkül, hogy magát gyűlölném, most szinte azt szeretném, hogy bár halt volna meg, vagy tűnt volna el húsz esztendeje. Az asszonyok ideálját nem szabad megöregedve, lesántulva látni. A sziveket hódító férfiak a primadonák rokonai: Amikor az öregség első ránca megjelenik a szemök alatt: *menniük kell*.

KÓNYA: Látja, kedves Flóra, sokszor számtalanszor éreztem magamban ezt a kötelességszerű parancsot: menj, amíg nem késő! S a *hiúság* hatalmas ösztön, de van egy, amely még hatalmasabb: az *életösztön*. Vagy ez győz, vagy amaz. S ha a hiúság győz, akkor odaadja a revolvért, vagy a méregpoharat a kézbe . . . Azonban az öngyilkosság: póz és a lélek legbetegebb elferdülése a mindenható hiúság felé, mert megfutas a vetélytárs: az élet-ösztön elől.

FLÓRA: Ellenkezőleg: nem gyávaság, hanem . . . hanem a bátor lelkek fegyvere: önmagukat legyőző fegyver. Lehet, hogy póz, de merész tudatos játékká csak a férfiaknál válik. A nő boldog gyönyörrel tud meghalni.

KÓNYA: Mert remél. A férfi ellenben látja a tulsó partot . . .

DEZSŐ: De kedves Dénes, Flóra, most már igazán abba lehetnétek hagyni a szemrehányásokat, amért nem haltatok meg idejében.

ELZA: Úgy veszekednek, mintha — szerelmesek lennének egymásba. (Jelentősen pillant Flórára.)

KÓNYA: Szerelmesek? Ha-ha! Flóra éppen az imént alaposan megmondta, hogy az *ellenállhatatlan* ideálból milyen *kiállhatatlan* öregember lett.

FLÓRA: Én ezt nem mondtam. De nem tagadom, hogy sajnálom *azt* a Kónya Dénest, akinek a képét mától kezdve egy hasonlóan rokonszenves, de mégis csak *más* Kónya Dénes alakja váltja fel.

KÓNYA: És ebben tökéletes igazat adok Flóranak. Hiszen . . . hiszen magam érzem legjobban a halott ideál legyőzhetetlen hatalmát! Ha visszagondolok egy felejthetetlen éjszakára . . .

DEZSŐ (álfélelemmel): No, no Dénes! Benn maradhat Flóra?

KÓNYA (elmosolyodva): Óh, akár a kislányodat is behozhatod. Ha visszagondolok arra az éjszakára, egy lakodalmi estre, ahol más esküdött és mégis mi voltunk a legboldogabbak: ő meg én . . . A a Balogh Laci esküvőjére gondolok . . .

FLÓRA, ELZA (egyszerre): A Sepsei Ella esküvőjére . . .

KÓNYA: Arra. Ott történt — hiszen most már elmondhatom — hogy a kis Olga hugukkal nagyon megszerettük egymást. S emlékszem — egy lángolóan vörös szalonban . . . egy csók volt az egész . . . És én ma is azt hiszem, hogy akkor az életét csókolta belém, a lázas vergődő életét, hiszen pár héttel utána meghalt. Belémcsókolta az életét, akarta, hogy éljek . . . És — nem tagadom — azután jöttek még halandók. Asszonyok: forrók és puhák, szenvedélyesek és számítóak, de ő megmaradt leányos tisztaságával bennem . . . ő . . . *a legyőzhetetlen . . . a halott ideál . . .* Emléke nem öregedett velem. Mennél öregebb lettem én, annál fiatalabb maradt — ő . . .

FLÓRA (maga elé suttozva): Ő . . . a legyőzhetetlen . . .

KÓNYA: És higgyék el, nem bírok az emlékeimmel, különösen amióta ebbe a városba visszakerültem. Szíven ütnek a régi házak, a régi utcák, a régi kertek, a régi — temetők . . .

(Az asszonyok csendesen sírnak)

DEZSŐ: No ti alaposan elrontottátok Dénes kedvét. Gyere a kutyafáját, hagyjuk itt ezeket a siránkozó asszonyokat, nem tudom mi lelte őket, menjünk át a szobámba Dénes . . .

KÓNYA: Óh ők oly kedvesek! (Fáradtan meghajol és indul): A viszontlátásra — hölgyeim . . .

ELZA: A viszontlátásra! Vacsoránál.

(A két férfi amikor becsukja az ajtót, a két nő szembekerül egymással és sokáig fájó szomorúsággal néznek farkasszemet).

FLÓRA: Hát: *Olga!* . . . Nem te . . . és nem én . . .

ELZA: . . . *Olga* . . .

FLÓRA: Visszajött és legyőzött mindenkit.

ELZA: Mindenkit! Engem is . . . téged is . . .

FLÓRA: Mert az igazság — *benne* lakozik. A halottban.

ELZA: És legyőzte a hazugságomat, amelynél szörnyűbb még asszonyi száját nem szennyezett.

FLÓRA: És legyőzte az enyémet is, amely mérges nyálként jött ki a számon.

ELZA: Hát Flóra . . . a tiéd is csak . . . ?

FLÓRA: Hazugság volt. Sohasem ölelt, sohasem csókolt. De miért is hozta el Dezső? Oly jó volt *hinni*, hogy szeretttük egymást, hogy engem szeretett! S annyit hazudtam önmagamnak ezt a nemlétező viszonyt, hogy végül valóban megpecsételt multat, örök mátkaságot éreztem a hátam mögött. Elza! Oly jó volt *hinni*, hogy engem szeretett!

ELZA: És én . . . én *becstelennek* is szívesen hazudtam magamat, csak hogy az enyém maradjon!

FLÓRA: De most eljött *Olga* . . .

ELZA: A fiatalságával.

FLÓRA: A legyőzhetetlen varázssal: az ifjúkori halállal.

(A két nő sokáig ül hosszú némasággal egymás mellett.)

ELZA (felsóhajtva): Látod Flóra . . . nem is vettük észre, hogy *közben este lett*.

FLÓRA: És reménytelen sötétség . . . gyújtsak lámpát?

ELZA: Hagyd. Ez a homály a tétlen emlékezések ideje.

FLÓRA: Óh! Elza, nekünk már ezután emlékeznünk sem szabad!

FÜGGÖNY.

